

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КРИМІНОЛОГІЯ»**

**Харків
2021**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

«КРИМІНОЛОГІЯ»

(за вибором)

**для студентів 1 курсу денної форми навчання
другого (магістерського)
освітньо-кваліфікаційного рівня
галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»**

**Харків
2021**

Методичні матеріали та завдання до практичних занять з навчальної дисципліни «Кримінологія» (за вибором) для студентів 1 курсу денної форми навчання другого (магістерського) освітньо-кваліфікаційного рівня галузі знань 08 «Право» спеціальності 081«Право» / уклад.:
Б. М. Головкін, О. В. Новіков, О. В. Таволжанський,
К. Д. Кулик, Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого.
2021. 74 с.

У к л а д а ч і: Б. М. Головкін (теми 1, 2, 3, 4, 5, 6)
О. В. Новіков (теми 7, 8)
О. В. Таволжанський (тема 9)
К. Д. Кулик (тема 10)

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2021

ВСТУП

Мета вивчення “Кримінології” як дисципліни циклу професійно-практичної підготовки, що пропонується студентам на вибір, полягає в опануванні системи знань про злочинність, особу злочинця, причини та умови вчинення кримінальних правопорушень, організаційні та правові засади функціонування системи запобігання злочинності, міжнародні стандарти боротьби зі злочинністю; в набутті вмінь розв’язання складних кримінологічних проблем та правильного застосування законодавства щодо запобігання і протидії злочинності; активізації аналітичної та науково-дослідницької діяльності; закріпленні практичних навичок діяльності правника.

Завданнями навчальної дисципліни відповідно до її знаннєвої компоненти і дидактичної структури є:

- формування знань про злочинність як системне явище, її форми і прояви, зв’язки і залежності із подібними явищами, негативний вплив злочинності на безпеку та розвиток суспільства;

- оволодіння методикою, методами та процедурами кримінологічних досліджень злочинності, особи злочинця, причин та умов кримінальної поведінки, набуття умінь та навичок аналізу статистичної інформації, роботи з реєстрами і базами даних органів правопорядку;

- ознайомлення з результатами сучасних кримінологічних досліджень традиційних і новітніх видів злочинності, даних про структуру і тенденцій її поширення, регіональні особливості, розміри латентності та використання цієї інформації в діяльності правника;

- осмислення змісту актуальних проблем дослідження особи злочинця, формування криміногенної спрямованості особистості та мотивації кримінальної поведінки, типології і класифікації злочинців;

- аналіз і дослідження детермінант злочинності, причин та умов кримінальних правопорушень та механізму кримінальної поведінки;

- формування знань про міжнародні стандарти у сфері

боротьби зі злочинністю, зарубіжний досвід протидії злочинності, а також положення державної політики запобігання та протидії злочинності і приписи законодавства у цій сфері;

– розвиток навичок і умінь застосування різних стратегій та заходів запобігання окремим видам кримінальних правопорушень.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Кримінологія» студенти повинні:

мати уявлення:

- про новітні досягнення кримінологічної науки;
- закономірності виникнення і поширення злочинності;

знати:

- зміст і форми прояву злочинності;
- сукупність кримінологічно значущих ознак структури особи злочинця;
- основні теорії пояснення причин злочинності;
- засадничі положення державної політики протидії злочинності;

вміти:

- досліджувати рівень, структуру, динаміку злочинності;
- характеризувати суспільні явища і процеси, що породжують та зумовлюють злочинність;
- аналізувати законодавство, що визначає систему заходів запобігання різним формам і проявам злочинності;
- надавати кримінологічну характеристику кримінальним правопорушенням у сфері економіки та пропонувати заходи запобігання їм;

володіти навичками:

- аналізу та оцінювання стану злочинності в державі і на територіальному рівні;
- складання проєктів програм запобігання окремим видам кримінальних правопорушень.

Опанування навчальної дисципліни «Кримінологія» сприятиме суттєвому підвищенню загального рівня підготовки правників, розвитку аналітичних здібностей, удосконаленню володіння компетентностями, що забезпечить у подальшому їх належний професійний рівень.

1. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тема	Всього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I					
Основи кримінології					
1.	Кримінологія як наука, її предмет, методологія, система	12	2	2	8
2.	Методика, методи і процедури кримінологічних досліджень	12	2	2	8
3.	Злочинність та її характеристики	12	2	2	8
Разом		36	6	6	24
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II					
Теоретичні проблеми кримінології					
4.	Особа злочинця, класифікація і типологія злочинців	12	2	2	8
5.	Детермінація злочинності, причини та умови злочинної поведінки	12	2	2	8
6.	Запобігання і протидія проявам злочинності	12	2	2	8
Разом		36	6	6	24
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III					
Прикладні проблеми кримінології					
7.	Запобігання злочинам у сфері економіки	12	2	2	8
8.	Запобігання злочинам, вчинюваним учасниками організованих злочинних угруповань	12	2	2	8
9.	Запобігання кіберзлочинам	12	2	2	8
10.	Запобігання наркозлочинам	12	2	2	8
Разом		48	8	8	32
Усього (I, II, III змістові модулі)		120	20	20	80

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 1 від 03.09.2021р.)

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КРИМІНОЛОГІЯ»

І. ЗАСАДНИЧІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНОЛОГІЇ

Кримінологія як наука

Поняття «кримінологія». Об'єкт, предмет, система кримінології. Мета, задачі, функції кримінології. Методологія кримінологічного пізнання. Наукові школи кримінології. Розвиток кримінології в Україні та у зарубіжних країнах. Міжнародні кримінологічні організації. Конгреси ООН із попередження злочинності та кримінального правосуддя.

Методика, методи і процедури кримінологічних досліджень

Методика кримінологічних досліджень. Методи і процедури кримінологічних досліджень. Методи теоретичних кримінологічних досліджень. Методи емпіричних кримінологічних досліджень. Основи кримінального аналізу та організації інформаційно-аналітичної діяльності. Статистичний облік кримінальних правопорушень та осіб, які їх вчинили. Цифрові технології дослідження кримінологічно важливих явищ.

Злочинність та її характеристики

Поняття «злочинність» та наукові погляди щодо розуміння її змісту. Системний підхід до пізнання та пояснення явища злочинності. Кількісні, якісні та кількісно-якісні показники

вимірювання злочинності. Латентність злочинності та методи її оцінювання. Наслідки злочинності. Регіональні особливості злочинності в Україні. Сучасні тенденції поширення злочинності в Україні і світі.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНОЛОГІЇ

Особа злочинця

Поняття «особа злочинця» і «особистість злочинця», їх співвідношення, наукове і практичне значення. Структура особи злочинця. Соціально-демографічні ознаки злочинця. Морально-психологічні ознаки злочинця, кримінально-правові та інші кримінологічно значущі ознаки злочинця. Співвідношення і взаємозв'язок соціального і біологічного в особі злочинця та їх роль у вчиненні кримінального правопорушення. Формування криміногенної спрямованості особистості та мотивації кримінальної поведінки. Типологія і класифікація злочинців, її наукове і практичне значення. Зарубіжні теорії пояснення феномену особи злочинця.

Детермінація злочинності

Поняття кримінологічної детермінації. Система детермінант злочинності. Загальна характеристика детермінант злочинності в Україні. Роль фонових явищ у детермінації злочинності. Причини та умови кримінальних правопорушень, механізм індивідуальної кримінальної поведінки. Причини вчинення кримінальних правопорушень. Умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень. Роль конкретної життєвої ситуації у вчиненні кримінального правопорушення. Механізм індивідуальної кримінальної поведінки та його елементи.

Запобігання і протидія злочинності

Державна політика боротьби із злочинністю. Теоретичні засади запобігання злочинності. Об'єкти запобіжного впливу. Суб'єкти боротьби із злочинністю та основні напрями їх діяльності. Організація й управління системою запобігання злочинності. Кримінологічне прогнозування розвитку злочинності. Кримінологічне планування заходів запобігання злочинності.

III. ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки

Поняття «кримінальні правопорушення у сфері економіки». Класифікація кримінальних правопорушень у сфері економіки, їх кримінологічна характеристика. Причини та умови кримінальних правопорушень у сфері економіки. Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки.

Запобігання кримінальним правопорушенням, вчинюваним учасниками організованих злочинних угруповань

Поняття «організована злочинність». Види організованої злочинності. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, вчинюваних учасниками організованих злочинних угруповань. Причини та умови вчинення учасниками організованих злочинних угруповань кримінальних правопорушень. Міжнародне і національне законодавство у сфері боротьби з організованою злочинністю. Запобігання кримінальним правопорушенням, вчинюваним учасниками організованих злочинних угруповань.

Запобігання кіберзлочинам

Поняття «кіберзлочин». Ознаки та види кіберзлочинів. Кримінологічна характеристика кіберзлочинів. Причини та умови вчинення кіберзлочинів. Законодавство у сфері запобігання кіберзлочинності. Запобігання кіберзлочинам.

Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері обігу наркотичних засобів

Поняття «наркозлочинність наркобізнесу» за міжнародним та національним законодавством. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів. Причини та умови кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів. Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері обігу наркотичних засобів.

3. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. КРИМІНОЛОГІЯ ЯК НАУКА

Питання для обговорення

1. Поняття «кримінологія». Об'єкт, предмет, система кримінології.
2. Мета, задачі, функції кримінології.
3. Методологія кримінологічного пізнання.
4. Наукові школи кримінології.
5. Розвиток кримінології в Україні та в зарубіжних країнах.
6. Міжнародні кримінологічні організації.
7. Конгреси ООН із попередження злочинності та кримінального правосуддя.

Завдання

1. Охарактеризуйте основні наукові підходи до розуміння кримінології. Назвіть об'єкт та розкрийте предмет кримінологічної науки. Охарактеризуйте систему кримінологічних знань. Визначте перспективи розвитку кримінології в інформаційну епоху.

2. Проаналізуйте мету, задачі та функції кримінології, виходячи із документів стратегічного планування у сферах національної безпеки і оборони.

3. Серед науковців існують різні погляди на місце кримінології в системі наук, зокрема такі: 1) кримінологія є частиною кримінального права; 2) кримінологія – це соціологія злочинності; 3) кримінологія – загальнотеоретична або комплексна наука про злочинність і усі можливі засоби боротьби з нею; 4) кримінологія – наука юридична.

Яку з наведених точок зору Ви підтримуєте? Аргументуйте свою позицію.

4. Здійсніть порівняльний аналіз доктринальних положень діалектики та синергетики, оцініть можливості цих методологій у пізнанні і поясненні злочинності, причин та умов злочинної поведінки.

5. Проаналізуйте основні ідеї і положення класичної, антропологічної соціологічної та постнеокласичної наукових шкіл кримінології.

Назвіть ідеї і положення, що знайшли своє втілення в законодавстві та практичній діяльності у сфері боротьби зі злочинністю.

6. Назвіть провідних науковців, наукові школи в університетах, науково-дослідні установи та напрями їх діяльності, що відіграли вагомую роль у становленні і розвитку кримінології в незалежній Україні.

7. Визначте основні проблеми кримінологічних досліджень у світі. Проаналізуйте напрями діяльності кримінологічних науково-дослідних установ, які діють під егідою ООН (UNIKRI, HEUNI, UNAFEL, EUCPN).

8. Проаналізуйте проблеми, що обговорювалися на Чотирнадцятому Конгресі ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя (м. Токіо, 2020). Визначте інновації у сфері боротьби із злочинністю та оцініть перспективи їх впровадження у діяльність органів правопорядку і судів в Україні.

Література до теми 1

1. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодед та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. 384 с.

2. Тимошенко В. І., Шакур В. І. Теоретичні основи кримінології: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 240 с.

3. Кримінологія: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. В. В. Чернея, О. М. Джужі. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 612 с.

4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика у 3-х кн. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

5. Головкін Б. М. Теперішнє і майбутнє кримінології. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 149. С. 168–184.

Тема 2. МЕТОДИКА, МЕТОДИ І ПРОЦЕДУРИ КРИМІНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання для обговорення

1. Методика кримінологічних досліджень.
2. Методи і процедури кримінологічних досліджень. Методи теоретичних кримінологічних досліджень. Методи емпіричних кримінологічних досліджень.
3. Основи кримінального аналізу та організації інформаційно-аналітичної діяльності.
4. Статистичний облік кримінальних правопорушень та осіб, які їх вчинили.
5. Цифрові технології дослідження кримінологічно важливих явищ.

Завдання

9. Охарактеризуйте методика кримінологічних досліджень та назвіть основні принципи, що забезпечують достовірність результатів таких досліджень.

10. Складіть проєкт програми кримінологічного дослідження булінгу в закладах освіти, що включає такі питання: розроблення плану, формулювання мети і завдань дослідження, визначення об'єкта дослідження і джерел інформації, дотримання процедури збору, опрацювання та аналізу вихідних даних.

Оберіть методи дослідження та аргументуйте, за допомогою яких методів планується вивчати такі питання: форми булінгу, латентність булінгу, особа злочинця, причини та умови проявів булінгу, наслідки булінгу.

11. За даними статистики Патрульної поліції, в Україні щороку фіксується понад 160 тис. дорожньо-транспортних пригод, з них 32 тис. громадян травмовано і 3,5 тис. загинуло.

Визначте криміногенні явища, що впливають на зростання рівня ДТП, у т.ч. травмування і смертності на дорогах в Україні. Проаналізуйте ймовірні види статистичних зв'язків між криміногенними явищами і вказаними показниками. Продемонструйте на прикладі столиці, як автоматична фіксація порушень правил дорожнього руху впливає на зниження рівня травмування і смертності на дорогах.

12. Назвіть, які відомості вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Розкрийте порядок реєстрації заяв і повідомлень про події, що містять ознаки злочинів, слідчими Національної поліції України.

13. Охарактеризуйте систему кримінального аналізу та розкрийте його структурні елементи. Визначте мету і завдання кримінального аналізу злочинності.

14. Розкрийте основні положення Концепції впровадження моделі поліцейської діяльності, керованої розвідувальною аналітикою (Intelligence-Led Policing/ILP), та визначте її переваги для організації і здійснення протидії злочинності.

15. Охарактеризуйте функціональні можливості інформаційно-аналітичної системи даних про злочини в режимі реального часу «RICAS».

Чи можливо за допомогою вказаної системи знизити рівень злочинів у конкретному населеному пункті і спрогнозувати вчинення нових злочинів у конкретних умовах місця і часу?

Література до теми 2

1. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодед та ін. ; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. 384 с.

2. Тимошенко В. І., Шакун В. І. Теоретичні основи кримінології: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 240 с.

3. Прикладний кримінальний аналіз на базі інформаційно-аналітичної системи RICAS: методичні рекомендації / Узлов Д. Ю., Струков В. М., Оболенцев В. Ф. та ін. Харків: Юрайт, 2018. 97 с. Режим доступу: <https://ricas.org/ru/>.

4. Основи кримінального аналізу: підручник / Бабенко А. М., Заєць О. М., Некрасов В. А. та ін.; за заг. ред. Користіна О. Є., 2019. 296 с.

5. Тактичний кримінальний аналіз: теорія та практика: навч. посіб. / О. Є. Користін, Н. П. Свиридчук, О. М. Цільмак та ін. Одеса: РВВ ОДУВС, 2019. 216 с.

6. Довідник керівника поліції – поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою LIP : навч. посіб. /Користін О. Є., Пєфтїєв Д. О., Пєньков С. В. та ін.; за заг. ред. Вєрбєнського М. Г. Київ: Людмила, 2019. 120 с.

7. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.

Тема 3. СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Питання для обговорення

1. Злочинність та показники її вимірювання.
2. Латентність злочинності.
3. Наслідки злочинності .

4. Регіональні особливості злочинності в Україні.
5. Сучасні тенденції поширення злочинності в Україні і світі.

Завдання

16. Розкрийте основні проблеми, що виникають у пізнанні кримінологічної природи злочинності. Охарактеризуйте альтернативні підходи до розуміння сутності злочинності та аргументовано доведіть свою точку зору.

17. На основі аналізу статистичної інформації Офісу Генерального прокурора «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення» (<https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>) та статистичної інформації Держкомстату України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>) «Про чисельність населення, станом на 1 січня за певний період»:

1) обчисліть коефіцієнт злочинної інтенсивності в цілому по Україні у розрахунку на 10 тис. населення за останній звітний період (один рік);

2) здійсніть рейтингування областей України за кількістю облікованих злочинів, а також за коефіцієнтом злочинної інтенсивності та поясніть одержані результати.

18. Проаналізувавши дані статистичної інформації Офісу Генерального прокурора «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення» (<https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>),

– побудуйте секторальну діаграму, що відображає структуру злочинності в Україні за видами злочинів за останній звітний період (один рік);

– створіть графічне зображення динаміки злочинності в Україні за останні 5 років та поясніть, які чинники можуть впливати на зростання або зниження рівня злочинності.

19. В одному з обласних центрів поліцією обліковано за календарний рік 200 випадків телефонного шахрайства. Між тим анонімне опитування місцевого населення показало, що

громадяни звертаються до органів поліції лише в одному випадку протиправних дій із п'яти, що фактично мали місце.

Розрахуйте кількість фактичного рівня телефонного шахрайства за рік в обласному центрі. Визначте ступінь латентності телефонного шахрайства.

20. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності постійно скаржаться до центральних органів виконавчої влади та органів правопорядку на високий рівень корумпованості службових/посадових осіб митниці у пунктах пропуску на кордоні з Республікою Польща. Однак прес-служба територіальних правоохоронних органів публічно спростовує подібні звинувачення. Офіційно, за результатами неодноразових внутрішніх розслідувань і службових перевірок, фактів корупційних правопорушень з боку працівників Держмитслужби не виявлено. Проте громадські організації та підприємці не довіряють таким результатам і періодично влаштовують акції протесту проти корупційного свавілля митників.

За допомогою яких методів можна дослідити фактичний рівень корупційних злочинів серед службових/посадових осіб Держмитслужби на регіональному рівні?

21. До ЄРДР не були внесені такі відомості про фактично вчинені злочини:

– крадіжка мобільного телефону у маршрутному таксі, про яку власник не заявив до поліції через зневіру у позитивний результат;

– крадіжка інструментів і господарського приладдя із дачного будинку, про яку власник повідомив дільничному офіцеру поліції. Однак останній вирішив приховати цю інформацію від обліку, щоб не погіршувати показники розкриття злочинів у районному відділі поліції під кінець року;

– громадянин звернувся до відділу поліції із заявою про відкрите заволодіння майном шляхом «ривка» у темний час доби в безлюдному місці. На вказане звернення слідчий повідомив завідомо неправдиву інформацію про те, що злочин вчинено на

території оперативного обслуговування іншого районного відділу поліції (віддаленого від місця події), а також переконував у неможливості розкрити злочин в умовах неочевидності, та давав поради бути на майбутнє більш обачливим;

– азартний учасник віртуального розіграшу цінних подарунків здійснив передплату незначної суми на електронний гаманець. Після програшу він помилково вважав, що йому цього разу не пощастило і жодних претензій до організаторів у нього немає, як і підстав звертатися до поліції.

До якого виду латентності можна віднести наведені кейси?

22. Класифікуйте наслідки злочинності на матеріальні і нематеріальні та оцініть їх вплив на стан правопорядку в державі, дотримання прав та свобод людини і громадянина.

Складіть план заходів мінімізації наслідків незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Охарактеризуйте наслідки вчинення корупційних правопорушень у державному управлінні, оборонному секторі, сфері охорони здоров'я, в освіті, використанні природних ресурсів, наданні комунальних послуг населенню.

23. Поясніть, у чому полягають регіональні особливості злочинності в Україні? Здійсніть картографування України за ступенем кримінальної враженості територій. Виходячи із коефіцієнту інтенсивності злочинів, назвіть, у яких областях України проживати найбезпечніше?

Класифікуйте фактори, що впливають на нерівномірне поширення злочинності в Україні.

24. Проаналізуйте статистичну інформацію «Глобального дослідження умисних вбивств», дані Євростату, результати щорічних віктимологічних опитувань та інші міжнародні джерела статистичної інформації за останні три роки і визначте основні тенденції поширення злочинності в ЄС і світі та нові види злочинів.

Порівняйте стан і тенденції злочинності в Україні і

держав – членах ЄС. Оцініть кількісні та якісні показники індексних злочинів в Україні і державах – членах ЄС. Які висновки можна зробити про загальні закономірності розвитку злочинності в Україні і ЄС?

Література до теми 3

1. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодєд та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2020. 384 с.

2. Сметаніна Н. В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології: монографія. Харків: Право, 2016. 192 с.

3. Дрьомін В. М. Злочинність як соціальна практика: інституціональна теорія криміналізації суспільства: монографія. Одеса : Юрид. літ., 2009. 616 с.

4. Лукашевич С. Ю. Моделювання трендів злочинності. *Вісник Чернівецького ф-ту Нац. ун-ту «Одеська юрид. акад.»*. 2018. № 3. С. 103–111.

5. Вербенський М. Г., Кулик О. Г., Наумова І. В. Кримінальна ситуація в Україні: основні тенденції: 2020 рік монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2021. 144 с.

6. Оболенцев В. Ф. Системний аналіз та моделювання системи запобігання злочинності в Україні: монографія. Харків: Юрайт, 2021. 192 с.

7. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: наказ Ген. Прокурора України від 06.04.2016 № 139 (у ред. від 31.01.2019).

8. Гудмен М. Злочини майбутнього / пер. з англ. І. Мазарчук, Я. Машико. Харків: Фабула, 2019. 592 с.

9. Шостко О. Ю., Подільчак О. М. Сучасні світові тенденції злочинності. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 148. С. 169–183.

Тема 4. ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ

Питання для обговорення

1. Поняття «особа злочинця» і «особистість злочинця», їх співвідношення, наукове і практичне значення.

2. Структура особи злочинця. Соціально-демографічні ознаки злочинця. Морально-психологічні ознаки злочинця, кримінально-правові та інші кримінологічно значущі ознаки злочинця.

3. Співвідношення і взаємозв'язок соціального і біологічного в особі злочинця та їх роль у вчиненні кримінального правопорушення.

4. Формування криміногенної спрямованості особистості та мотивації кримінальної поведінки.

5. Типологія і класифікація злочинців, її наукове і практичне значення.

6. Зарубіжні теорії пояснення феномену особи злочинця.

Завдання

25. Яке з наведених тверджень найбільш точно розкриває зміст поняття «особа злочинця»:

- особа злочинця – це сукупність суспільних відносин або соціальне обличчя індивіда;

- особа злочинця – це особливий соціальний тип людей, що відрізняється від інших членів суспільства суспільною небезпечністю та антисуспільною спрямованістю особистості;

- особа злочинця – це сформована в процесі систематичної злочинної діяльності кримінальна властивість людей, що ведуть злочинний спосіб життя;

- особа злочинця – сукупність індивідуально-психологічних якостей і властивостей людини, що зумовлюють схильність до вчинення кримінальних правопорушень.

Аргументуйте свою відповідь.

26. Класифікуйте наведені ознаки особи злочинця на соціальні і психологічні: матеріальне становище, темперамент, спосіб життя, фрустрація, ейфорія, соціальні ролі, тривожність, хитрість, сімейні відносини, мислення, уява, побутові стосунки, ненависть, агресія, житлові умови, нахабність, ціннісні орієнтації, спритність, розлади психіки та поведінки внаслідок вживання канабіоїдів, погляди на життя, абстинентний стан внаслідок вживання галюциногенів, моральні цінності, егоцентризм, життєве кредо, маніакально-депресивний психоз, соціальні очікування, патологічна пристрасть до азартної гри.

27. Гр. І., учасник бойових дій, після звільнення з військової служби складно адаптувався у мирному житті: розлучився із дружиною, не мав постійного місця роботи, вживав спиртні напої, час від часу агресивно конфліктував із малознайомими людьми, влаштовував бійки у публічних місцях. Через рік І. створив нову сім'ю із жінкою-підприємцем, налагодив стосунки з її 14-річним сином, займався домашнім господарством, однак жив за рахунок нової дружини. За інформацією з офіційних джерел відносини між подружжям носили конфліктний характер, періодично вчинялися акти домашнього насильства, були звернення до територіального відділу Національної поліції. Під час святкування дня народження дружини, будучи в стані сильного алкогольного сп'яніння, на ґрунті раптово виникли неприязних стосунків, І. наніс декілька ударів ножем запрошеному гостю С., від яких наступила смерть останнього. Після цього І. викинув ніж в річку, а труп С. намагався заховати неподалік в очереті і наказав дружині мовчати, мовляв, ніякого гостя у них не було.

Під час досудового розслідування та судового засідання І. повідомив, що за півтора року до вчинення умисного вбивства отримав контузію під час бойових дій, однак лікування посттравматичного синдрому не проходив, на обліку у психоневрологічному диспансері не перебував, до медичних закладів ніколи не звертався, оскільки вважав себе цілком здоровим. За висновком комплексної судово-психіатричної

експертизи, І. визнаний осудним. Однак у нього діагностовано стан гострого алкогольного отруєння в момент вчинення вбивства, що призводить до порушення свідомості, когнітивної функції, сприйняття, настрою або поведінки, інших психофізіологічних функцій та реакцій. При цьому травматичного ураження головного мозку не виявлено. Інформація про контузію не підтверджена.

Які ознаки, риси і властивості гр.І. (соціальні чи біологічні) впливали на раптово виниклий умисел про заповідання смерті С. на ґрунті особистої неприязні?

28. С. після завершення школи не продовжив навчання і не пішов працювати, натомість перебував на утриманні батьків, був активним користувачем соціальних мереж, намагався заробляти на махінаціях, пов'язаних з електронною торгівлею. Маючи певні здібності, знання та навички користувача ПК, він скуповував оптовими партіями фальсифіковані алкогольні напої, які потім перепродавав усім бажаючим через закриті групи «менеджерах»

, через електронні оголошення і навіть фейкові сторінки електронних магазинів. Після затримання і притягнення до кримінальної відповідальності С. повідомив, що вважав такий «бізнес» легким, швидким і безпечним джерелом доходів, співучасників не мав, виручені кошти витрачав на купівлю комп'ютерної техніки та відпочинок у розважальних закладах.

З'ясувалося, що С. виріс у формально благополучній родині, до адміністративної і кримінальної відповідальності не притягувався, алкогольні напої і наркотичні засоби не вживав, на профілактичному обліку поліції не перебував, у школі навчався посередньо, проте батьки його вихованням не займалися, не контролювали спосіб життя, не цікавилася захопленнями. Одного разу його знайомий повідомив про можливість легкого заробітку в мережі Інтернет шляхом незаконної торгівлі алкогольними напоями. С. зацікавився цією інформацією, дізнався подробиці злочинної схеми і вирішив спробувати. Після декількох вдалих операцій купівлі-продажу незаконних підакцизних товарів,

з'явився азарт легкого заробітку і поступово зникав страх кримінальної відповідальності. Із створенням клієнтської бази та збільшенням товарообігу планував на майбутнє розширювати незаконний бізнес та збільшувати асортимент товарів незаконного походження.

Укажіть сукупність чинників, під впливом яких відбулося формування криміногенної спрямованості особистості С. та мотивації його кримінальної поведінки.

29. Проаналізуйте результати новітніх досліджень психіки і розумової активності, що пояснюють схильність до кримінальної поведінки.

Укажіть, які особливості структури головного мозку накладають негативний відбиток на формування і розвиток особистості, її мислення і поведінку.

30. Які типології злочинців Ви знаєте? За якими критеріями проводяться типології злочинців? Яке практичне значення має типологія злочинців?

Література до теми 4

1. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 № 3160-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text>.

2. Кримінологія : підручник / Б .М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодед та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. 384 с.

3. Денисов С.Ф. Особа злочинця у кримінологічній теорії України. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 152–158.

4. Мозок злочинців виглядає інакше, ніж у звичайних людей URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51545283>

5. Хведчук В. Будь-яка людина потенційно здатна на злочин. URL: <http://umdp1.info/news/kryminalnyj-psyholog-bud-yaka-lyudyna-potentsijno-zdatna-na-zlochyn/>

6. Карманники – мифы и реальность. URL: https://zn.ua/LAW/karmanniki__mify_i_realnost.html

Тема 5. ДЕТЕРМІНАЦІЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Питання для обговорення

1. Поняття «кримінологічна детермінація». Система детермінант злочинності.

2. Загальна характеристика детермінант злочинності в Україні.

3. Роль фонових явищ злочинності у детермінації злочинності.

4. Причини вчинення кримінальних правопорушень.

5. Умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень.

6. Механізм індивідуальної кримінальної поведінки.

7. Роль конкретної життєвої ситуації у вчиненні кримінального правопорушення.

8. Значення віктимної поведінки потерпілих в механізмі вчинення кримінального правопорушення.

Завдання

31. Які з перелічених тверджень не відображають зміст кримінологічної детермінації:

А. Усі явища, процеси, факти та події, що відбуваються в суспільстві, взаємопов'язані і так чи інакше впливають на матеріальні і моральні умови життя людей та їх поведінку.

Б. Вплив суспільства на поведінку людей не прямий, а опосередкований суспільною свідомістю (сукупністю поглядів,

уявлень, знань, традицій, цінностей, настроїв).

В. Суспільна свідомість вибірково сприймає різні форми суспільного життя (соціальні інститути, соціальні норми, цінності, мораль, суспільні відносини), суб'єктивно (викривлено) їх оцінює і неоднозначно ставиться до них.

Г. У системі суспільних відносин криміногенні та антикриміногенні явища і процеси взаємопов'язані і співвідносяться як діалектичні протилежності.

Г. Економічна криза, моральний занепад і соціальне напруження закономірно породжують зростання злочинності в суспільстві.

Д. У злочинності є тільки одна причина, що її породжує, і одна умова, що їй сприяє.

32. На території східних областей України традиційно обліковується більша кількість злочинів, ніж на території західних областей України.

Чи може існувати кореляція між чисельністю населення і кількістю облікованих злочинів за певний звітний період на конкретній території? Чи вважається більша кількість населення у певному регіоні України причиною вищого рівня злочинності у такому регіоні?

33. Які з наведених тверджень про причинний зв'язок у кримінології є правильними:

- взаємодія неоднорідних явищ природи і суспільства породжує злочинність як свій наслідок;
- одні й ті самі явища породжують вчинення однакових злочинів за одних і тих самих умов;
- причина вірогідно породжує наслідки;
- явище-причина передує явищу-наслідку.

34. Станом на 1 січня 2020 року в Україні зафіксовано зростання рівня злочинів проти власності на 25% більше, ніж за аналогічний період минулого року, причому найбільший приріст зафіксовано щодо крадіжок (+50). Фахівці з кримінального

аналізу визначили такі чинники, що могли вплинути на погіршення криміногенної ситуації у сфері кримінально-правової охорони власності, а саме: збільшення частки населення, що проживає на межі чи за межею бідності; зростання питомої ваги офіційно безробітних осіб; збільшення кількості заяв та повідомлень громадян про події, що містять ознаки крадіжок; амністія засуджених; зменшення рівня доходів домогосподарств; збільшення чисельності населення віком від 16 до 65 років; скорочення штату правоохоронних органів; внесення змін до Кримінального кодексу України, що знижують поріг кримінальної відповідальності за злочини проти власності. За цей же період відбулося зростання кількості злочинів проти життя і здоров'я особи (+15), в основному за рахунок приросту умисних убивств.

1. Виберіть із вказаного переліку найбільш вагомі детермінанти, що призвели до збільшення кількості злочинів *проти власності* за 2020 рік.

2. Розробіть перелік імовірних чинників, що призвели до зростання рівня злочинів *проти життя і здоров'я особи* за 2020 рік.

35. Класифікуйте перелічені нижче чинники на чотири групи детермінант злочинності (*економічні, політичні, управлінські, соціальні*): бюрократичні перешкоди, безробіття і бідність, офшорінг, кадрові прорахунки, велике податкове навантаження, незавершене реформування державних органів, гендерна нерівність, диспропорційність у доходах населення, помилкові управлінські рішення, неналежний громадський контроль, висока інфляція, кримінальний монополізм, молодіжний наркотизм, зростання заборгованості по споживчих кредитах, булінг у школах, скорочення чисельності особового складу Національної поліції України, дитяча бездоглядність, расова дискримінація, неконкурентність товарів на зовнішніх ринках.

Створіть типову матрицю правових чинників, що впливають на зростання рівня злочинності в Україні.

36. Раніше шість разів судимий за крадіжки і грабіж уродженець м. Іллічівськ Одеської області Б. під час звільнення від відбування покарання за крадіжку з іспитовим строком прибув до м. Києва у пошуках заробітків, де тимчасово проживав у своєї знайомої С. Минав час, однак Б. влаштуватися на роботу не поспішав, харчувався за рахунок С., брав гроші у борг і обіцяв розрахуватися за оренду житла. У розмові з С. квартирант неодноразово запевняв, що знає альтернативний спосіб швидкого заробітку і скоро розрахується за усі борги. Керуючись корисливими мотивами, Б. відвідував приміщення шкіл, дитячих садків, медичних і соціальних закладів у Дарницькому районі м. Києва у пошуках високоліквідного майна з метою його таємного викрадення і подальшої реалізації. За відсутності свідків та очевидців, завчасно заготовленими інструментами Б. вчиняв демонтаж і крадіжки зовнішніх камер відеонагляду, які згодом збував за півціни. Виручені кошти частково витрачав на вживання спиртних напоїв, погашення боргів, задоволення повсякденних побутових потреб. Під час вчинення остатнього епізоду таємного викрадення чужого майна із проникненням до дитячого садка був затриманий поліцією. Органами досудового слідства доведено 20 епізодів крадіжок зовнішніх камер відеонагляду, вчинених протягом шести місяців. На суді Б. свою вину визнав повністю, у вчиненому щиро розкався та пояснив, що вчиняв крадіжки з мотивів скрутного матеріального становища. Вироком суду Б. призначено покарання за ч. 2 і ч. 3 ст. 185 КК України у виді 3 років 6 місяців позбавлення волі.

Назвіть причини та умови, що сприяли вчиненню повторних крадіжок.

37. Громадянка Н. тричі на тиждень їздила із села до районного центру працювати позмінно швачкою в цеху з пошиття одягу. Можливості орендувати житло у районному центрі у неї не було, а тому за домовленістю із роботодавцем її робоча зміна закінчувалася на одну годину раніше визначеного графіка для того, щоб вона встигала на останній рейс автобуса добратися до постійного місця проживання.

Під час пандемії коронавірусу COVID-19 кількість замовлень на пошив одягу різко скоротилася. В умовах кризи роботодавець скоротив чисельність штату працівників і зменшив розмір оплати праці. Більшість швачок звільнилася. Залишилися працювати тільки наймані працівниці із навколишніх сіл, як правило, молоді жінки, які мали на утриманні малолітніх дітей і вимушені були погоджуватися на будь-яку оплачувану роботу. Змінилися і умови праці: більше роботодавець не дозволяв працювати за гнучким графіком.

Перед Новим роком на підприємство поступило замовлення на пошив одягу, і роботодавець пообіцяв значну грошову винагороду за його вчасне виконання. Громадянка Н. почала працювати щоденно і затримуватися на роботі, у зв'язку з чим змушена була добиратися до села на попутному транспорті.

В один із передноворічних днів Н. затрималася на роботі довше ніж зазвичай, оскільки домовлялася з односельчанином, що він її підвезе додому. Після завершення зміни у темний час доби Н. дізналася, що у її знайомого вийшов з ладу автомобіль і він не зможе її підвезти до села. Діставшись крайньої зупинки у райцентрі Н. намагалася зупинити попутний транспорт, щоб доїхати до села, але було пізно, тож жодного автомобіля не проїжджало. У відчаї Н. вирішила вночі йти пішки близько 10 км до місця проживання, оскільки вдома її чекала малолітня дитина. Дорогою несподівано зупинився автомобіль марки «Фольксваген Транспортер» і незнайомий водій запропонував жінці довести її додому безкоштовно. Під час розмови Н. розповіла, що вона мати-одиначка, проживає у селі, шукає будь-які заробітки, на що водій запропонував вступити з ним у статевий зв'язок у рахунок оплати поїздки, а також пообіцяв добре заплатити. Н. категорично відмовила водію і наказала зупинити автомобіль. Водій відмовився виконувати її вимогу. Погрожуючи фізичною розправою і вбивством, водій звернув до лісосмуги, де в автомобілі вчинив згвалтування потерпілої.

Проаналізуйте конкретну життєву ситуацію та визначте найбільш вагомі чинники, які вплинули на прийняття рішення про вчинення вказаного згвалтування.

38. Громадянин А. вирішив зробити ремонт квартири, у якій проживав. Щоб зекономити кошти, А. підшукував оголошення в Інтернеті про надання послуг з ремонту квартир недорого. Головною умовою А. була висока якість ремонтних робіт, а ціни нижче ринкових. На такі умови погодилися двоє робітників, один з яких нещодавно звільнився від відбування покарання за крадіжку, інший мав борги у зв'язку із зловживанням алкогольними напоями. За умовами усної домовленості замовник зобов'язувався надати вільний доступ до житла у денний час доби, закуповувати будівельні матеріали і вчасно оплачувати виконані ремонтні роботи за домовленістю. Підрядники зобов'язувалися якісно виконувати ремонтні роботи, слідкувати за чистотою у квартирі, вчасно закуповувати будівельні матеріали. Замість документів, що посвідчують особу, підрядники надали замовнику підроблені посвідчення ліквідатора ЧАЕС і громадського інспектора з благоустрою. До першої зарплати у замовника претензій до підрядників не виникало. Однак після першого розрахунку підрядники не вийшли на роботу і попросили «відгул» на два дні, пославшись на похмілля, на що замовник погодився. Наступного дня, скориставшись тим, що А. знаходиться на роботі, підрядники підігнали до під'їзду багатоповерхового будинку орендований автомобіль з вантажоперевезень і шляхом вільного доступу вчинили крадіжку великої кількості майна та зникли у невідомому напрямі. На телефонні дзвінки збентеженого власника квартири підрядники більше не відповідали.

Встановіть вид віктимної поведінки А. та оцініть її роль у вчиненні крадіжки.

Література до теми 5

1. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодед та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2020. 384 с.

2. Головкін Б. М. Про детермінацію злочинності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С.274–280.

3. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.2003 № 1296-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

4. Тимошенко В. І., Шакур В. І. Теоретичні основи кримінології: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 240 с.

Тема 6. ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Питання для обговорення

1. Державна політика боротьби зі злочинністю.
2. Теоретичні засади запобігання злочинності.
3. Об'єкти запобіжного впливу.
4. Суб'єкти запобігання злочинності та основні напрями їх діяльності.
5. Організація й управління системою запобігання злочинності.
5. Кримінологічне прогнозування розвитку злочинності.
6. Кримінологічне планування заходів запобігання злочинності.

Завдання

39. Розкрийте зміст поняття «державна політика боротьби зі злочинністю», охарактеризуйте її предмет, мету, завдання, суб'єктів формування і суб'єктів реалізації цієї політики.

40. На підставі аналізу норм Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» та Законів України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначте засадничі положення державної політики у цій сфері та

сформулюйте стратегічні напрями діяльності держави і громадянського суспільства щодо запобігання і протидії явищу домашнього і гендерно зумовленого насильства.

41. Які заходи загальносоціального і спеціально-кримінологічного запобігання торгівлі людьми вказані в Конвенції Ради Європи «Про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005» та Законі України «Про протидію торгівлі людьми»?

42. Складіть схему суб'єктів протидії злочинності в Україні. Класифікуйте суб'єктів на органи загальної компетентності і органи спеціальної компетенції. Назвіть орган, що здійснює координацію протидії злочинності в Україні та розкрийте його повноваження.

43. В одному з міст районного значення різко погіршилася ситуація із незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин. У загальноосвітніх та інших навчальних закладах системи загальної середньої освіти, закладах професійно-технічної освіти, фармацевтичних і розважальних закладах збуваються наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги і прекурсори, різко збільшилася кількість споживачів психоактивних речовин, одночасно зросла кількість загальнокримінальних злочинів, вчинюваних наркозалежними особами молодого віку.

На брифінгу місцевим ЗМІ керівник територіального відділу національної поліції заявив, що міськрайонний орган Національної поліції не може впоратися із сплеском наркотизму, торгівлі наркотиками і вуличної злочинності та закликав міську раду, громадські організації, підприємців, медичні установи до співпраці щодо подолання цього явища.

Який орган здійснює координацію діяльності територіальних органів правопорядку у сфері протидії злочинності? Чи уповноважена міська рада приймати програму з протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом

наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на території міста? Чи уповноважена міська рада заслуховувати інформацію прокурорів та керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадської безпеки і порядку та результати діяльності на відповідній території?

Аргументуйте свою відповідь.

44. В одному із прикордонних районів України протягом багатьох років основним видом нелегального заробітку населення є контрабанда тютюнових виробів. Переміщення фальсифікованих тютюнових виробів до Румунії здійснюється через малоконтрольовані і важкодоступні ділянки Державного кордону України. При цьому використовуються традиційні злочинні схеми за участю посадових осіб Держприкордонслужби України.

Складіть проєкт плану заходів із запобігання і протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів до Румунії на рівні району.

45. На підставі аналізу стану злочинності в Україні за останній календарний рік складіть прогноз основних тенденцій злочинності на наступний рік та обґрунтуйте його.

На основі показників реєстрації умисних убивств в Україні за п'ять останніх років складіть прогноз щодо кількості цих кримінальних правопорушень на наступний календарний рік та вкажіть чинники, що впливатимуть на рівень умисних убивств в Україні.

46. Проаналізуйте доповідь XIV Конгресу Організації Об'єднаних Націй із попередження злочинності і кримінального правосуддя (7-12 березня м. Кіото, Японія) A/CONF.234/16 та оцініть основні тренди поширення злочинності у світі.

Розкрийте зміст Комплексної стратегії запобігання злочинності для соціально-економічного розвитку (пункт 3 порядку денного).

Література до теми 6

1. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 № 1835-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>
2. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005, ратифікована законом від 21.09.2010 № 2530-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
4. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>
5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
6. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
7. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 № 1835-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>
8. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 № 3160-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text>
9. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>

10. Кримінологія: підручник /Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодед та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2020. 384 с.

11. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 18: Кримінологія. Кримінально-виконавче право / редкол.: В. І. Шакун, В. І. Тимошенко. Харків : Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави та права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2019. 544 с.

12. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід: монографія / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний, С. Ю. Лукашевич та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни і М. Г. Колодяжного. Харків: Право, 2017. 248 с.

13. Бочарова К. А. Запобігання злочинам, пов'язаним з вандалізмом: монографія / За заг. ред. С.Ю. Лукашевича. Харків: Право, 2019. 216 с.

14. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність; за ред. В. В. Голіни. Харків: Право, 2017. 252 с.

15. Кулик К. Д. Запобігання розбещенню неповнолітніх в Україні: монографія. Харків : Юрайт, 2021. 196 с.

16. Білецький А. В. Участь громадськості в запобіганні корупційним злочинам в Україні: монографія / За наук. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2018. 188 с.

Тема 7. ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Питання для обговорення

1. Поняття «кримінальні правопорушення у сфері економіки», класифікація таких порушень.

2. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері економіки.

3. Причини та умови кримінальних правопорушень у сфері економіки.

4. Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки.

Завдання

47. Проаналізуйте терміни «злочинність у сфері економіки», «економічна злочинність», «білокомірцева злочинність», «службова злочинність», «корпоративна злочинність», «злочинність економічної спрямованості», «злочинність у сфері господарської діяльності», «злочинність у сфері економічної діяльності», «злочинність у кредитно-фінансовій сфері», «злочинність у сферу зовнішньоекономічної діяльності», «тіньова економіка», «кримінальна економіка», «прихована економіка».

Як вищенаведені поняття співвідносяться між собою? Що між ними спільного й у чому полягають відмінності?

48. Наведіть ознаки злочинності у сфері економіки. Назвіть, які кримінальні правопорушення, закріплені у чинному Кримінальному кодексі України, можуть бути вчинені у сфері економіки. Проаналізуйте зазначені склади кримінальних правопорушень крізь призму ознак злочинності у сфері економіки.

49. Громадянин Петренко В. у гаражному приміщенні на території гаражно-будівельного кооперативу виготовляв та зберігав з метою збуту завідомо фальсифікований лікарський засіб – «Джинтропін®». Зазначений препарат він розфасовував у флакони та складав у пінопластові пакувальні ємності з маркуванням виробника «ДженСайнс Фармасьютікалз Ко., Лтд.», Китай». Незаконна діяльність Петренка була виявлена та припинена в результаті оперативно-розшукових заходів співробітниками Національної поліції України, а сам він був притягнутий до кримінальної відповідальності за статтю 321¹ Кримінального кодексу України («Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів»).

Чи відноситься вчинене Петренком кримінальне правопорушення до кримінальних правопорушень у сфері економіки?

Ознайомтеся з пунктом 17 («контрафактні товари») та пунктом 38¹ («піратські товари») статті 4 Митного кодексу України, а також з пунктом 2 («фальсифікований лікарський засіб») статті 2 Закону України «Про лікарські засоби».

Що спільного та відмінного між поняттями «піратський товар», «контрафактний товар», «фальсифікований товар»?

Як ви вважаєте, чи належать кримінальні правопорушення проти інтелектуальної власності до кримінальних правопорушень у сфері економіки?

50. На підставі даних аналізу статистичної інформації Офісу Генерального прокурора «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення» (<https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>) та судової статистики Держаної судової адміністрації (https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ – Вкладка «Звітність»):

– створіть графічне зображення динаміки облікованих кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності (розділ VII Особливої частини Кримінального кодексу України (статті 199-233)) в Україні за останні 5 років та поясніть, які чинники вплинули на її зростання чи зниження;

– створіть графічне зображення динаміки виявлених та засуджених осіб за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності за останні 5 років. Обчисліть співвідношення між кількістю облікованих кримінальних правопорушень у цій сфері, кількістю виявлених осіб, що їх вчинили, та кількістю осіб, засуджених за ці кримінальні правопорушення;

– побудуйте секторальну діаграму, що відображає структуру кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні за останній звітний період (один рік).

На підставі отриманих даних оцініть стан та ефективність роботи правоохоронної системи України із запобігання,

виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

51. Громадяни Василевич Г. та Кулик В. створили нелегальний клуб у нежитловому приміщенні, в якому розмістили 15 персональних комп'ютерів об'єднаних у локальну мережу з постійним доступом до мережі Інтернет, на жорстких магнітних дисках яких було встановлено інстальоване програмне забезпечення "iConnect" (симулятор ігрових автоматів), за допомогою яких розпочали діяльність, пов'язану з наданням послуг грального бізнесу у вигляді проведення віртуальних азартних ігор, без отримання в установленому законом порядку ліцензії на провадження цього виду господарської діяльності. Через півроку їх діяльність була виявлена та припинена співробітниками Національної поліції України.

Визначте причини та умови вчинення зазначеного кримінального правопорушення.

Назвіть основні причини та умови вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки.

Встановіть, на який правоохоронний орган в Україні покладено обов'язок запобігання та протидії кримінальним правопорушенням у сфері економіки у мережі Інтернет.

52. Фізична особа-підприємець Комаров Д., перебуваючи на загальній системі оподаткування (платником податку з доходів фізичних осіб) та виконуючи адміністративно-господарські функції, тобто будучи службовою особою, достовірно знаючи про отримання ним у березні 2021 року значного доходу, з метою ухилення від сплати податку на додану вартість не зареєструвався у Державній податковій інспекції у м. Херсон як платник податку на додану вартість (ПДВ). У подальшому Комаров Д. не визначив податкові зобов'язання з ПДВ, які підлягають сплаті до бюджету, та не подавав податкову звітність про розрахунки ПДВ, чим приховав податкові зобов'язання з ПДВ за період березня-липня 2021 року та не сплатив до бюджету податку на загальну суму 1 431 267,02 грн.

Визначте причини та умови вчинення зазначеного кримінального правопорушення.

53. Литвинов Б. у травні 2020 року, перебуваючи на території торговельно-закупівельної бази, придбав з метою збуту у невстановленої слідством особи незаконно виготовлений підакцизний товар – спирт етиловий загальною кількістю 600 літрів на загальну суму 18 000 грн, розлитий у 20 пластикових 30-літрових емностей, без відповідних документів, що підтверджують його походження та якість. У подальшому Литвинов Б. у період травня – липня 2020 року незаконно реалізовував цей спирт громадянам за ціною 40 грн за 1 літр. Усього за зазначений період він збув 60 літрів незаконно виготовленого підакцизного товару на загальну суму 2 400 грн.

Визначте причини та умови вчинення зазначеного кримінального правопорушення.

54. Проаналізуйте Закон України «Про бюро економічної безпеки України» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>) та розкрийте правові основи організації та діяльності Бюро економічної безпеки України. У чому полягає специфіка роботи цієї установи? Що таке «ризик-орієнтований підхід» та які особливості його застосування у діяльності Бюро економічної безпеки України?

55. Громадянка Литвинова О. в приміщенні орендованого магазину здійснювала реалізацію контрафактної продукції, а саме одягу та головних уборів, які вона придбала за невстановлених слідством обставин і які мали знаки для товарів і послуг «Adidas», який належить компанії «Adidas International Marketing B.V.», право на використання яких на території України надано ДП «Адідас Україна». У ході обшуку в приміщенні магазину працівниками Національної поліції було виявлено та вилучено з логотипом торговельної марки «Adidas» 14 курток, 73 футболки, 139 штанів, 62 шапки, 6 шортів, 62 кофти, а також рекламний стенд з логотипом торговельної марки «Adidas», на яких згідно з

висновком спеціаліста компанії «Adidas International Marketing B.V.» були неправомірно використані знаки для товарів і послуг компанії «Adidas», а також скопійовано форму та дизайн. За вчинення зазначених дій Литвинову притягнуто до кримінальної відповідальності за статтею 229 Кримінального кодексу України («Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»).

Запропонуйте заходи спеціально-кримінологічного запобігання подібним кримінальним правопорушенням.

56. Фалько М., займаючись протягом тривалого часу лісопилним та стругальним виробництвом, на початку січня 2021 року, досліджуючи цінову позицію лісо- та пиломатеріалів на території України та за її межами, вирішила експортувати до країн ЄС дуб, липу, березу, а також заборонені до експорту цінні та рідкісні породи дерев. Задля реалізації свого злочинного умислу Фалько М. на початку лютого 2021 року придбала лісоматеріали з акації у вигляді дошок, загальним об'ємом 2,5 м³ та намагалася перемістити через митний кордон України на територію Болгарії зазначені лісоматеріали. Однак при проведенні співробітниками Держмитслужби митного огляду вантажу було виявлено та співробітниками СБ України вилучено 148 дошок з акації, загальним об'ємом 2,5 м³ вартістю 20 000 грн.

Запропонуйте заходи спеціально-кримінологічного запобігання подібним кримінальним правопорушенням.

Література до теми 7:

1. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодеда ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. 384 с. (Розділ 12).

2. Новіков О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності: моногр.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2018. 182 с.

3. Фіскальна безпека України – загрози, ризики, вразливості: стратегічна візія / Користін О. Є., Катамадзе Г. Ш., Некрасов В. А., Мельник В. І. та ін. Херсон: Гельветика, 2021. 64 с.

4. Філіппов С. О. Протидія транскордонній злочинності: глобальний контекст і реалії України: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 452 с.

5. Заїчко О. В. Запобігання незаконній порубці або незаконному перевезенню, зберіганню, збуту лісу: монографія; за ред. Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2019. 192 с.

6. Пивоваров В. В., Гулаткін Т. В. До питання про співвідношення «білокомірцевої» та корпоративної злочинності. *Право і суспільство*. 2018. №2. С. 223–228.

7. Шейко К. В. Запобігання злочинам, що вчиняються у сфері виробництва і обігу алкогольних напоїв: монографія/ наук. ред. Б. М. Головкін. Харків: Юрайт, 2021. 212 с.

8. Олійник Д. О. Запобігання корупційним злочинам, що вчиняються при здійсненні митних процедур : монографія/наук. ред. Б. М. Головкін. Харків : Право, 2018. 200 с.

Тема 8. ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЮВАНИМ УЧАСНИКАМИ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ

Питання для обговорення

1. Поняття організованої злочинності та її види.
2. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, вчинюваних учасниками організованих злочинних угруповань.
3. Причини та умови вчинення учасниками організованих злочинних угруповань кримінальних правопорушень.
4. Міжнародне і національне законодавство у сфері боротьби з організованою злочинністю.
5. Запобігання кримінальним правопорушенням, вчинюваним учасниками організованих злочинних угруповань.

Завдання

57. Надайте визначення та наведіть ознаки організованої злочинності. Поясніть, у чому полягає зв'язок між організованою злочинністю, тіньовою економікою, та корупцією. Які найбільш типові злочини вчиняються організованими групами та злочинними організаціями в Україні? Чи існують зв'язки між організованою злочинністю та тероризмом?

58. Проаналізуйте Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та визначте головні напрями загальнодержавної політики та організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю. Розкрийте систему суб'єктів запобігання організованій злочинності.

59. На підставі аналізу статистичної інформації Офісу Генерального прокурора «Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями» (<https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>):

– створіть графічне зображення динаміки кількості організованих груп та злочинних організацій за останні 5 років;

– побудуйте секторальні діаграми, що відображають структуру організованої злочинності в Україні за останній звітній період (один рік) за такими критеріями: (а) тривалість дії організованої групи чи злочинної організації; (б) кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у складі організованої групи чи злочинної організації; (в) сфера діяльності.

На підставі отриманих даних оцініть ефективність роботи правоохоронної системи України із запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, що були вчинені учасниками організованих злочинних угруповань.

60. У аналітичному документі Європолу «Оцінка загроз серйозної і організованої злочинності в Європейському Союзі за 2021 р.» (European Union Serious And Organised Crime Threat Assessment 2021 – SOCTA) надана така оцінка сучасного стану організованої злочинності:

- близько 40% кримінальних мереж, що діють у ЄС, займаються торгівлею незаконними наркотиками;

- близько 60 % злочинних мереж, що діють у ЄС, використовують насильство як частину свого кримінального бізнесу;

- використання корупції та зловживання легальними бізнес-структурами є ключовими ознаками серйозної та організованої злочинності в Європі. Дві третини злочинців регулярно використовують корупцію. Понад 80 % злочинних мереж використовують легальні бізнес-структури;

- ландшафт організованої злочинності характеризується переважно мережевим середовищем, де співпраця між злочинцями є гнучкою, систематичною та орієнтованою на одержання прибутку. Кілька ключових суб'єктів співпрацюють у кримінальних мережах з постачальниками послуг та посередниками, які виконують ключові ролі;

- організована злочинність глибоко впливає на всі верстви суспільства; окрім прямого впливу на повсякденне життя громадян ЄС, вона також підриває економіку, державні інститути та верховенство права;

- раніше масштаби та складність діяльності з відмивання грошей у ЄС були недооцінені. Організована злочинність в ЄС принципово спирається на здатність відмивати величезну суму кримінального прибутку. З цією метою професійні «відмивачі» грошей створили паралельну підпільну фінансову систему для обробки транзакцій та платежів, ізольованих від будь-яких механізмів нагляду, що регулюють правову фінансову систему. Ця паралельна система гарантує, що злочинний дохід не може бути відстежений як частина складної кримінальної економіки.

Прокоментуйте введене положення. Як ви вважаєте, чи відповідає організована злочинність в Україні зазначеним трендам?

61. Задерей Р., Соболев Б., Романенко С., раніше засуджені за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, на території м. Києва займалися постійними грошовими поборами з керівників підприємств та фізичних осіб-підприємців. Такими протиправними діями зазначена організована група за два роки отримала 350 тис. доларів США. Половину цієї суми було вкладено Соболевом Б. на своє ім'я на рахунки у різних банках, частину з цієї суми використав Задерей Р. на покупку квартири у центрі Києва, а частину грошей Романенко С. вклав у створення та функціонування очолюваного ним благодійного фонду «Правопорядок». Решта незаконно отриманих коштів передавалися Соболевом Б. керівнику територіального управління Національної поліції України за покриття своєї діяльності та забезпечення від притягнення до кримінальної відповідальності.

Визначте причини та умови вчинення зазначених кримінальних правопорушень.

Як ви вважаєте, чи можлива діяльність організованих злочинних груп чи злочинних організацій без прикриття з боку правоохоронних органів? Яка роль корупції у функціонуванні організованої злочинності?

62. У серпні 2018 року Швець В. придбав два пістолети у Коваленка Г. за 2200 доларів. Озброївшись, він запропонував Куцу В., Богуцькому Л. і Вовку Е., яких знав з дитинства, здійснювати розбійні напади та крадіжки з метою незаконного збагачення. Один з пістолетів він передав Богуцькому Л., сказавши, що той відшкодує вартість зброї з отриманого в майбутньому прибутку. З листопада 2018 по березень 2019 року цією групою було скоєно два замаху на вбивство, чотири крадіжки, у двох з яких Швець В. брав безпосередню участь.

Визначте причини та умови вчинення зазначених кримінальних правопорушень.

Назвіть основні причини та умови вчинення кримінальних правопорушень організованими групами та злочинними організаціями.

Встановіть, на які правоохоронні органи в Україні покладено обов'язок запобігання та протидії організованій злочинності.

63. Косинський В., Литвин С., Геннадієв М. надавали незаконні послуги підприємцям м. Харків, які хотіли ухилитися від сплати податків. З цією метою вони створювали через підставних осіб фіктивні юридичні особи – «метелики», які нібито укладали договори та надавали послуги підприємцям м. Харків, але насправді існували лише для формування збитковості підприємств у деклараціях про прибуток. Діяльність зазначеної групи була виявлена та припинена співробітниками Бюро економічної безпеки України.

Запропонуйте заходи спеціально-кримінологічного запобігання організованій злочинності.

64. Громадянин Грузії Джугашвілі С. на початку червня 2017 року, не маючи на території України законних джерел для існування, з метою незаконного збагачення та скоєння насильницьких і корисливих злочинів та здобуття кримінального авторитету на території України, спланував досягти поставленої мети за рахунок створення і керування стійкою озброєною організованою групою співучасників (озброєною бандою), об'єднаних єдиним планом на вчинення систематичних розбійних нападів з використанням вогнепальної зброї як на території Сумської області, так і за її межами.

Визначившись з напрямком протиправної діяльності, Джугашвілі С., підтримуючи зв'язок з раніше засудженими Яковцем В., Шульгою Г. та Безручком М., з метою використання набутого ними злочинного досвіду у вчиненні корисливих злочинів та отриманих навичок скоєння насильницьких і корисливих злочинів особисто залучив останніх до участі в банді. При цьому він забезпечив стійкість і професійність групи,

керованість і тривалість намічених ним злочинних дій, використав для відбору кандидатів їх особисті якості – схильність до вчинення корисливих злочинів, вміння керування транспортними засобами та заподіяння потерпілим тілесних ушкоджень, здатність до безумовного підкорення вказівкам, умови їх життя, прагнення до незаконного збагачення та особистого утвердження в кримінальному середовищі тощо.

Плануючи вчинення злочинних дій, Джугашвілі С. визначив, що незаконне заволодіння грошовими коштами та майном потерпілих повинно відбуватись у більш зручній для нападу час та за відсутності випадкових свідків. Для придушення волі потерпілих та для заподіяння їм, за необхідності, тілесних ушкоджень і уникнення спротиву він за невстановлених розслідуванням обставин підшукав та придбав пістолет ПМ-Т. Зазначену зброю учасники банди домовились використовувати під час вчинення злочинів, якщо для придушення волі потерпілих або їх спротиву виявиться недостатнім застосування ними лише фізичної сили – залежно від обставин кожного окремо спланованого нападу. Для швидкого та безпечного прибуття до місць вчинення злочинів і швидкого їх залишення після нападів, за вказівкою Джугашвілі С., Яковець В. придбав для використання автомобіль «Ford Mondeo».

Для здійснення злочинного наміру Джугашвілі С., Яковець В та Шульга Г. у липні 2017 р. проникли всередину приватного будинку Дирака В. та напали на нього, узгоджено завдаючи ударів у голову, шию та тулуб, після чого заздалегідь заготовленими пластиковими стяжками та липкою стрічкою зв'язали йому руки та ноги. Після чого почали вимагати у Дирака В. грошові кошти. Не отримавши вказаної суми, нападники, узгодивши свої дії, накрили обличчя потерпілого подушкою, що була в кімнаті, та використовуючи бокорізи і пасатигі, які знайшли на території домогосподарства потерпілого, спричинили йому тілесні ушкодження пальців ніг.

Не досягши задоволення своїх вимог – необхідних грошових коштів, Джугашвілі С., Яковець В та Шульга Г., діючи одночасно та узгоджено з іншими учасниками банди та між

собою, продовжили їх пошук в будинку, де в одній з кімнат на полиці шафи виявили сумку ACROPOLIS БК-1 чорного кольору, цифрову камеру «SONY DSC-W510 (Silver)», карту пам'яті «TRANSCEND SDHC 4 Gb (Class 4)», карту пам'яті «SanDisc», об'ємом 2 Gb, цифрову камеру «CANON Powershot S3 IS», якими незаконно заволоділи, після чого покинули приміщення, сіли в автомобіль «Ford Mondeo», за кермом якого їх чекав Безручко М., та разом з грошовми коштами та майном на загальну суму 4 783,66 грн, яким вони заволоділи під час нападу, покинули с. Саї та попрямували в бік смт. Недригайлів, доки їх не виявили та затримали працівники поліції.

Запропонуйте заходи спеціально-кримінологічного запобігання організованій злочинності.

65. Ознайомтеся з діяльністю Міжнародної організації кримінальної поліції (<https://www.interpol.int/Crimes/Illicit-goods>) та Європейського поліцейського управління (<https://www.europol.europa.eu/activities-services/europol-in-action/operations/operation-opson>) щодо протидії організованій злочинності. У чому полягає міжнародне співробітництво у цій сфері та яке його значення?

Література до теми 8:

1. Стратегія боротьби з організованою злочинністю, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколи, що її доповнюють від 15.11.2000 № 55/25, ратифікована законом від 04.02.2004 № 1433-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1433-15#Text>

3. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005, ратифікована законом від

21.09.2010

№ 2530-VI

URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text

4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>

5. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодеда ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. 384 с. (Розділ 10).

6. Жаровська Г. П. Транснаціональна організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, протидія: монографія. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2018. 568 с.

7. Права людини та управління ризиками організованої злочинності / І. М. Гріненко, Д. М. Прокоф'єва-Янчиленко, В. В. Сокрут. Київ: Ваіте, 2016. 164 с.

8. Шостко О. Ю. Сучасний стан організованої злочинності в Україні. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 136-146.

9. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment 2021. URL: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment>.

Тема 9. ЗАПОБІГАННЯ КІБЕРЗЛОЧИНАМ

Питання для обговорення

1. Поняття кіберзлочинів та їх ознаки.
2. Види кіберзлочинів. Кримінологічна характеристика кіберзлочинів.
3. Причини та умови кіберзлочинів.
4. Законодавство у сфері запобігання кіберзлочинності.
5. Запобігання кіберзлочинам.

Завдання

66. Порівняйте статистичні дані стосовно кількості зареєстрованих кіберзлочинів за 2014 та 2018, 2020 роки. Яка динаміка простежується? Як ситуація з карантинними заходами може впливати на рівень кіберзлочинності України?

67. Ознайомтесь з Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію кібербезпеки України", затверджене Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021.

Охарактеризуйте стратегічні завдання держави спрямовані на боротьбу з кіберзлочинністю. Визначте найнебезпечніші, на вашу думку, загрози кібербезпеці України, обґрунтуйте свою думку.

68. Під час карантинних обмежень, пов'язаних із коронавірусною хворобою COVID-19, збільшилась кількість шахрайських випадків. Тільки з початку карантину до сервісної служби кіберполіції надійшло більше сотні звернень громадян щодо шахрайських дій під час купівлі засобів індивідуального захисту. Ще більше звернень щодо фейків. Найчастіше спекулюють на товарах індивідуального захисту, розповсюджують фейки, роблять СМС-розсилку та телефонують громадянам з різними шахрайськими повідомленнями.

Складіть анкету для стандартизованого інтерв'ю стосовно вивчення громадської думки про заходи щодо боротьби кіберзлочинністю в державі. Яких заходів запобігання, на ваш погляд, доцільно вжити у даному випадку?

69. Які із перелічених кримінальних правопорушень займають найбільшу питому вагу в структурі усіх зареєстрованих кіберзлочинів:

а) пов'язані з несанкціонованим втручанням у роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж

електрозв'язку, що призвело до витоку, втрати, підробки, блокування інформації, спотворення процесу обробки інформації або до порушення встановленого порядку її маршрутизації (ст. 361 КК України);

б) перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку (ст. 363-1 КК України);

в) порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється (ст. 363 КК України);

г) несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї (ст. 362 КК України).

70. Звернувшись до офіційного сайту Європолу, (www.europol.europa.eu) з'ясуйте:

- чи віднесено боротьбу з кіберзлочинністю до пріоритетного напрямку роботи Європейської багатопрофільної платформи проти кримінальних загроз на 2022–2025 роки?

- визначте основні види кіберзлочинів, на які спрямована діяльність Європолу?

- надайте характеристику та основні повноваження підрозділу J-CAT.

71. Громадянин Р. під час перебування на прикордонному контрольно-пропускному пункті пред'явив COVID-сертифікат з ознаками підробки. Як встановили поліцейські, фігурант самостійно виготовив сертифікат про нібито проходження вакцинації за допомогою програмного забезпечення для роботи з графічними файлами. До державних реєстрів не були внесені

відповідні відомості про вакцинацію. Підроблений документ чоловік намагався використати для уникнення обсервації та самоізоляції.

Чи підлягає кримінальній відповідальності гр. Р.? Яких заходів запобігання, на Ваш погляд, доцільно вжити у даному випадку?

72. Громадянин В. встановив на свій комп'ютер піратське програмне забезпечення. Внаслідок чого разом з бажаною програмою було встановлене вимагацьке програмне забезпечення, шкідливі програми, що блокують комп'ютер та зашифровують файли. Після того як останній не зміг отримати доступ до даних, йому було запропоновано заплатити викуп.

Запропонуйте заходи щодо запобігання вказаного виду кібератаки та подальші дії для гр. В.

73. Зобразіть у виді секторної діаграми структуру кіберзлочинності в Україні з урахуванням класифікації запропонованої Конвенцією Ради Європи «Про кіберзлочинність» ратифіковану 07 вересня 2005 р. (зі змін.).

74. У якій відповіді НЕправильно вказано ознаку кримінологічного портрета кіберзлочинця:

- а) чоловіки – понад 90%;
- б) найактивніші – особи віком від 25 до 40 років – 59%;
- в) виражені порушення емоційно-вольової сфери, наявні відхилення у психосексуальному розвитку;
- г) найпоширеніших мотивів скоєння кіберзлочинів: корисливий мотив
- г) в усіх відповідях зазначено правильні ознаки.

75. Проаналізуйте положення Закон України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України ” від 5 жовтня 2017 р. (зі змін.).

Назвіть Суб'єктів, які безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи із запобігання кіберзлочинам?

Література до теми 9:

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

2. Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку України», затверджена Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>

3. Гудмен М. Злочини майбутнього ; пер. з англ. І. Мазарчук, Я. Машико. Харків : Фабула, 2019. 592 с.

4. Тарасюк А. В. Кібербезпека України на сучасному етапі державотворення: теоретико-праові основи: моног. Київ; Одеса : Фенікс, 2020. 404 с.

5. Таволжанський О. В. Питання визначення кіберзлочинності в умовах розбудови інформаційного суспільства. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. Вип. 45. С. 97-103.

6. Таволжанський О. В. Особливості забезпечення кібербезпеки у сучасному світі: огляд суб'єктів запобігання кіберзлочинності. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право*. 2018. Вип. 6. С. 154–163.

Тема 10. ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Питання для обговорення

1. Поняття «наркозлочинність», «наркобізнес» за міжнародним та національним законодавством.

2. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів.

3. Причини та умови кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів.

4. Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері обігу наркотичних засобів.

Завдання

76. Використовуючи статистичні дані Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України визначте рівень злочинності та рівень судимості за наркозлочини в Україні за попередній календарний рік.

77. Побудуйте динаміку наркозлочинності в Україні за останні 5 років, спираючись на статистичні дані Офісу Генерального прокурора.

78. Визначте структуру наркозлочинності в Україні (статті 305-320 КК України) за попередній рік, використовуючи статистичні дані Офісу Генерального прокурора. Завдання виконайте письмово.

79. Сформуйте «портрет» наркозлочинця, спираючись на обвинувальні вироки (не менше 20) з Єдиного державного реєстру судових рішень. Завдання виконайте письмово.

80. Проаналізуйте Стратегію державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року. Визначте основні напрями протидії та запобігання наркозлочинам до 2020 року. Проведіть порівняльну характеристику з проектом Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року.

81. Громадянин А. знаходиться на диспансерному обліку як особа, що страждає на наркотичну залежність та бере участь у програмі замісної підтримувальної терапії хворих з наркотичною

залежністю. Протягом трьох місяців громадянин А. збував частину наркотичного засобу – метадону, який отримував у диспансері для особистого вживання як лікувального засобу, з метою отримання матеріальної вигоди.

Визначте тип особи злочинця, який вчиняє наркозлочини, причини та умови, що сприяють вчиненню цього злочину.

82. Громадянин В. перемістив через митний кордон України з приховуванням від митного контролю канабіс масою 0,0614 грама для особистого вживання.

Визначте причини та умови вчинення злочину. Запропонуйте загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи запобігання цьому злочину.

83. Пенсіонерка Д. на своїй земельній ділянці, що знаходилася в селі Ч., незаконно посіяла та вирощувала 627 рослин маку на корені, тобто рослини, які мають анатомо-морфологічні ознаки, характерні для снотворного маку, а отже, які містять наркотичні засоби і обіг яких допускається для промислових цілей.

Визначте причини та умови вчинення злочину. Запропонуйте загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи запобігання цьому злочину.

Література до теми 10

1. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. Статистика. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/lstat>

2. Офіційний сайт Державної судової адміністрації України. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/>

3. Про наркотичні засоби, психотропні речовини та прекуртори: Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню

ними: Закон України від 15.02.1995р. № 62/95-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року». URL: https://www.dls.gov.ua/for_subject/%D0%BC%D0%BE%D0%B7-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%83%D1%94-%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8E-%D0%B4%D0%B5/

6. Малоголова О. О. Досвід і сучасний стан протидії наркозлочинності в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115). С. 31-39.

7. Гладкова О. Є. Стратегія протидії наркозлочинності в системі кримінологічних понять і категорій. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2017. № 3 (17). С. 62-69.

4. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота – вид поза аудиторної роботи навчального характеру, яка спрямована на вивчення програмного матеріалу навчального курсу. Під час самостійної роботи студент має самостійно опрацювати конспекти лекцій, рекомендовану літературу, нормативні акти, матеріали емпіричних досліджень до тем, що виносяться на практичні заняття.

Формами самостійної роботи студентів є: індивідуальна підсумкова письмова робота; доопрацювання матеріалів лекції; робота над кейсами з питань розроблення заходів запобігання кримінальним правопорушенням; робота в інформаційних мережах; наукове повідомлення з вузькоспеціальною проблематикою; підготовка тематичних презентацій; підготовка та публікація наукових статей, тез тощо; розробка схем, таблиць з тем начальної дисципліни; анотування наукових статей і монографій; здійснення аналізу законопроектів та змін законодавства.

Самостійна робота студентів полягає у вивченні додаткової навчальної, наукової літератури, ознайомленні із законодавством у сфері боротьби із злочинністю інших країн, вивченні зарубіжного досвіду та кращих практик протидії злочинності. Самостійна робота призначена для поглиблення знань студентів із тем, що передбачені навчальною дисципліною і має на меті формування вмінь самостійно працювати із реестрами органів правопорядку, міжнародними договорами і документами, законами, іншими нормативними правовими актами та спеціальною літературою. У процесі занять студентам надається методична допомога, а також провадиться контроль за їх самостійною роботою.

З усіх тем практичних занять необхідно використовувати підручник Кримінологія /Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодеда ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. 384 с.

5. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ КРИМІНОЛОГІЇ

Абсолютні показники злочинності – абсолютні числа, що визначають розміри, обсяги й рівні кримінологічних явищ, а в остаточному підсумку такі, що характеризують загальну величину досліджуваної сукупності: кількість зареєстрованих злочинів, осіб, що їх вчинили, засуджених, кримінальних справ, ціну злочинності та ін. Вони є підсумковими узагальнюючими показниками, але для більш поглибленої характеристики кримінологічних явищ і процесів їх слід доповнювати відносними, середніми величинами, індексами тощо.

Автобіографічний метод – аналіз вільно написаних або формалізованих автобіографій, щоденників, листів з метою вивчення особистості злочинця та умов його несприятливого морально-психологічного формування.

Авторитет кримінальний – неофіційний статус осіб, які користуються впливом у кримінальному середовищі. А. к. виробляють внутрішні жорсткі правила поведінки для злочинної спільноти, контролюють їх дотримання, застосовують санкції за порушення, координують різні напрями злочинної діяльності.

Агресія злочинна – протиправна поведінка, спрямована на умисне заподіяння фізичної, матеріальної, моральної шкоди іншій живій істоті (істотам) або неживим об'єктам, від стану яких залежить фізичне або психологічне благополуччя людини. А. з. може здійснюватися у насильницьких (безпосередніх) і ненасильницьких (опосередкованих) формах.

Аналіз документів – метод кримінологічного дослідження, заснований на вивченні предметів – носіїв інформації. У кримінології використовуються не тільки офіційні документи (кримінальні справи, особисті справи засуджених, статистичні картки), але й носії неофіційного характеру (фотографії, відеозаписи, листи, рукописи, щоденники).

Анкетування – різновид усного опитування, призначеного для вивчення суспільної думки про злочинність, її причини і умови, заходи попередження. За способом проведення буває пресовим (анкети публікуються на сторінках друкованих ЗМІ);

поштовим (анкети опитуваним надсилаються поштою); роздавальним (анкети роздають опитуваним особам в аудиторії для самостійного заповнення).

Антропологічна теорія – пояснює злочинність існуванням біологічно неповноцінних від народження людей. Основоположником антропологічної теорії вважається професор юридичної психіатрії Туринського університету Чезаре Ломброзо (18.11.1836 р. – 19.10.1909 р.; найбільш відомі праці “Злочинна людина”, “Геніальність і божевілля”). Він розробив класифікацію злочинців, яка складається з чотирьох груп: природжені злочинці; душевнохворі злочинці; злочинці по пристрасті; випадкові злочинці. Головним у його теорії є теза про існування уродженого злочинця, тобто людини, схильності до вчинення злочинів якої визначається його фізіологічним атавізмом і психологічною деградацією. Теорія Ч. Ломброзо і його послідовників критикувалася представниками соціологічної школи кримінології.

Боротьба зі злочинністю – комплекс усіх заходів, здійснюваних органами державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронними органами, неурядовими організаціями, міжнародними інституціями, громадянами, спрямованих на зниження рівня злочинності та забезпечення фізичних і юридичних осіб від протиправних посягань.

Білокомірцева злочинність – сукупність економічних та пов’язаних з ними злочинів, вчинених високопосадовими чиновниками, представниками політичної еліти та авторитетними в суспільстві людьми.

Біографічний метод – сукупність прийомів, способів і процедур, що застосовуються в процесі збору та аналізу відомостей щодо особи, яка вчинила злочин.

Бізнес кримінальний – стійка злочинна діяльність, що ведеться організованими злочинними угрупованнями з метою одержання надприбутків.

Булінг – психологічний терор, знущання, цькування однією людиною іншою, яке може супроводжуватися фізичним

наси́льством.

Віктимність – уразливість людини або соціальної групи перед протиправним посяганням внаслідок низки притаманних їй моральних, фізичних властивостей, якостей, виконуваних соціальних ролей за певних обставин і ситуацій.

Віктимізація – сукупність правових, економічних та соціально-психологічних чинників, які впливають на стан захищеності суспільства від злочинності.

Віктимологічна профілактика – сукупність заходів, спрямованих на запобігання віктимній поведінці й віктимізації населення, усунення або нейтралізацію віктимогенних факторів, підвищення захисних можливостей потенційних жертв злочину.

Географія злочинності – характеристика поширення злочинності в регіональному розрізі.

Детермінація злочинності – це відношення, взаємозв'язок та взаємодія між явищами, процесами, станами, подіями суспільного життя, що породжують та зумовлюють злочинність.

Динаміка злочинності – зміна кількісних і якісних показників злочинності за певний період часу на певній території. Обчислюється у відсотках.

Девіантна поведінка – вчинок, діяння людини (групи осіб), що не відповідає нормам і очікуванням, які офіційно встановлено або фактично сформовані в даному суспільстві.

Екстремізм – сукупність радикальних поглядів, ідей та дій, що спрямовані на дискредитацію діяльності органів влади, порушення моральних норм і правових приписів та несуть загрозу безпеці особи, суспільству і державі.

Експертний метод кримінологічного прогнозування – метод, що ґрунтується на аналізі даних опитування наукових і практичних працівників про розвиток криміногенної ситуації в країні, стан злочинності, її фактори, можливі заходи протидії.

Екстраполяція – математичний метод дослідження, широко використовуваний у статистиці і кримінології, який полягає у знаходженні за відомими значеннями показника його невідомих значень за межами області функціонування, тобто на майбутнє. Застосовується при прогнозуванні злочинності.

Жертва злочину – окрема людина або група людей, яким злочином прямо або побічно заподіяна фізична, моральна або матеріальна шкода.

Запобігання злочинності – діяльність органів державної влади, спеціально уповноважених суб'єктів, інститутів громадянського суспільства, спрямована на недопущення вчинення кримінальних правопорушень на різних стадіях реалізації умислу та припинення розпочатої злочинної діяльності окремих організацій, груп та осіб.

Загальносоціальне запобігання злочинності – сукупність правових, економічних, соціальних та управлінських заходів, спрямованих на обмеження криміногенного потенціалу суспільства, зменшення розмірів фонових для злочинності явищ, усунення наслідків вчинення кримінальних правопорушень.

Запобігання злочинності спеціально-кримінологічне – сукупність заходів, здійснюваних правоохоронними органами й іншими державними органами, громадськими організаціями та окремими громадянами з метою усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів. Включає такі напрями: 1) кримінологічна профілактика; 2) відвернення злочинів; 3) припинення злочинів; 4) виправлення осіб, які вчинили злочини; 5) запобігання рецидиву.

Злочинність – об'єктивно небезпечна поведінка соціальних суб'єктів, що заподіює істотну шкоду правам людини, соціальним благам і життєво важливим інтересам особи, держави та суспільства.

Коефіцієнт злочинної інтенсивності – відношення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень на певній території за визначений період часу до всього населення або певної кількості населення в розрахунку на заздалегідь обумовлену одиницю, як правило, 10 і 100 тис. населення.

Інформація кримінологічна – сукупність відомостей про злочинність, чинники, що її детермінують, особу злочинця, діяльність органів кримінальної юстиції, громадських організацій та результати емпіричних досліджень у сфері запобігання та протидії злочинності.

Інтерв'ю – соціологічний метод збору кримінологічної інформації за допомогою опитування за заздалегідь розробленими питаннями або в процесі вільної бесіди з опитуваною особою.

Кіберзлочинність – сукупність злочинів, що вчиняються у кіберпросторі та/або з його використанням.

Коефіцієнт злочинної активності – відношення чисельності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, до населення від 14 років і старше в розрахунку на заздалегідь обумовлену одиницю аналізу.

Конкретна життєва ситуація – сукупність умов і обставин, що впливають на поведінку їх учасників і викликають рішучість вчинити кримінальне правопорушення.

Кореляція – імовірнісна залежність між статистичними величинами, яка не має строго функціональної залежності. Як правило, під впливом зміни факторної ознаки змінюється лише середня величина результативної ознаки. Ця залежність виявляється лише в масі одиниць статистичної сукупності, а в кожному окремому випадку може не спостерігатись.

Кримінальна субкультура – неформальні норми поведінки, установки, особлива мова (жаргон), манери, пісні, звички, татуювання, властиві кримінальному середовищу, які виступають невід'ємним компонентом, що вказує на стабільність протиправної поведінки.

Кримінологія – наука про закономірності виникнення, розвитку, функціонування злочинності, її причини і умови, діяльність різних державних і громадських організацій, спрямовану на запобігання та протидію злочинності.

Криміногенність – підвищена здатність фізичної особи або факторів зовнішнього середовища породжувати кримінальні прояви.

Кримінологічна характеристика злочинів – сукупність даних про злочин або групу злочинів, виражена у кількісних, якісних та кількісно-якісних показниках.

Латентність злочинності – невідомість фактично вчинених кримінальних правопорушень для органів правопорядку або неврахованість таких правопорушень

статистичним обліком.

Методика кримінологічного дослідження – сукупність методів, способів, прийомів і засобів, використовуваних для збору, обробки й аналізу кримінологічної інформації, обумовлених конкретними завданнями й цілями дослідження. У кримінології широко використовуються загальнонаукові, статистичні, соціологічні, психологічні, математичні методи й прийоми досліджень.

Механізм злочинної поведінки – взаємодія особи і зовнішнього середовища, що призводить до прийняття рішення про вчинення злочину та його виконання. М.з.п. включає три основні ланки: кримінальну мотивацію, прийняття рішення вчинити злочин і його планування, виконання прийнятого рішення і настання злочинних наслідків.

Мобінг – психологічний терор у трудовому колективі, що здійснюється всім колективом або значною його частиною стосовно певного працівника.

Міжнародне співробітництво в сфері боротьби зі злочинністю – діяльність державних і недержавних міжнародних організацій і установ на основі двосторонніх і багатосторонніх зв'язків, спрямована на узгодження стратегій і тактик боротьби зі злочинністю й поведження із правопорушниками. Основною установою, яка консолідує міжнародне співробітництво, виступає Організація Об'єднаних Націй. Конгреси ООН по запобіганню злочинності й поведженню із правопорушниками (зараз – кримінальне правосуддя) відповідно до резолюції 415 (V) Генеральної Асамблеї ООН від 1 грудня 1955 р. проводяться кожні п'ять років. До числа найбільш відомих неурядових міжнародних організацій входять Міжнародна асоціація кримінального права, Міжнародне кримінологічне товариство, Міжнародна соціологічна асоціація, Міжнародне товариство соціального захисту.

Організована злочинність – сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань.

Особа злочинця – сукупність криміногенних ознак і властивостей, типово притаманних людям, схильним до вчинення

кримінальних правопорушень.

Показники злочинності кількісні – рівень, коефіцієнти й ціна злочинності.

Показники злочинності кількісно-якісні – динаміка злочинності, її окремих видів і груп.

Показники злочинності якісні – структура, географія, характер, екологія й топографія злочинності.

Предмет кримінології – сукупність досліджуваних кримінологією явищ, процесів і закономірностей, які характеризують: злочинність, її прояви та наслідки; фонові для злочинності явища; злочинну поведінку; реальні та потенційні кримінальні загрози; злочинну спільноту; особу злочинця; жертви злочинів та їх віктимізацію; детермінанти злочинності, причини та умови вчинення злочинів; боротьбу із злочинністю, запобігання злочинам.

Причини злочинності – сукупність явищ, що породжують злочинність як закономірний наслідок (у філософському розумінні). У кримінології вони класифікуються за різними підставами, а саме за: 1) механізмом дії (характером детермінації); 2) рівнем функціонування; 3) змістом; 4) природою та за іншими критеріями. За механізмом дії (характером детермінації) розрізняють причини й умови. Причина – активний фактор, умова – відносно пасивний фактор, що сприяє прояву причини. За рівнем функціонування розрізняють причини основні (всієї злочинності), загальні (окремих видів і груп злочинів) і безпосередні (індивідуальної злочинної поведінки).

Прогноз кримінологічний – науково обґрунтоване імовірнісне судження про майбутній стан, тенденції, закономірності розвитку злочинності, особу злочинців, фактори, наслідки і заходи боротьби зі злочинністю. За строками прогнозування буває: 1) поточне (на певну подію або момент часу); 2) короткострокове (1-2 роки); 3) середньострокове (3-5 років); 4) перспективне (6 і більше років).

Протидія злочинності – діяльність органів кримінальної юстиції, спрямована на виявлення, припинення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень та реалізацію

кримінальної відповідальності винних осіб.

Рівень злочинності – абсолютна кількість зареєстрованих злочинів й осіб, що їх вчинили, за певний період часу на певній території. Цей показник характеризує міру або величину злочинності в абсолютних числах.

Рівень судимості – абсолютна кількість злочинів й осіб, що їх вчинили, по кримінальних справах яких обвинувальний вирок суду набув законної сили.

Структура злочинності – співвідношення різних видів злочинів у їх загальній сукупності. Аналізується структура злочинності за різними ознаками: соціально-демографічними (стать, вік, рівень освіти та ін.); морально-психологічними (особливості емоційно-вольової характеристики); кримінально-правовими (передбаченими кримінальним законом); кримінологічними (розподіл злочинів за галузями господарства, окремими регіонами, часом вчинення злочинів і т. ін.). Обраховується за допомогою відносної величини структури, що обчислюється як відношення окремого виду злочину до всіх зареєстрованих злочинів.

Суб'єкти запобіжної діяльності – державні органи, громадські організації й об'єднання, посадові особи й окремі громадяни, які провадять діяльність, спрямовану на розробку й реалізацію заходів щодо виявлення, обмеження й усунення криміногенних явищ і процесів, що породжують злочинність.

Типологія злочинців – розподіл контингенту злочинців на відносно однорідні групи за кримінологічно значущими критеріями, що відбивають характер і спрямованість злочинної поведінки.

Топографія злочинності – розподіл сукупності кримінальних правопорушень за місцем їх вчинення.

Умови злочину – явища, які самі по собі не породжують злочин, але сприяють, полегшують дію причини, забезпечуючи її певний розвиток, необхідний для настання наслідку у вигляді злочину.

Фактори злочинності – рушійні сили, що породжують злочинність та сприяють її поширенню. Вагомий вплив на стан

злочинності здійснюють політичні, економічні, демографічні, соціальні, правові, психологічні фактори.

Фонові явища злочинності – сукупність пов’язаних із злочинністю явищ і процесів, а також дозлочинні форми поведінки. До них відносять: пияцтво, наркотизм, проституцію, систематичні адміністративні делікти, порушення громадського порядку, дитяча бездоглядність тощо.

Характер злочинності – визначається загальною кількістю (питомою вагою) найбільш небезпечних злочинів у структурі злочинності й характеристикою суб’єктів злочинів.

Гарасмент – принизлива або загрозлива поведінка, спрямована на окрему працівницю (працівника) або вразливу групу осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування. Найчастіше йдеться про сексуальні домагання, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (торкання, поплескування), що принижують чи ображають особу, яка перебуває у відносинах підпорядкування.

Ціна злочинності – показник, що характеризує обсяг прямих і непрямих збитків від злочинів.

Прямі збитки – несприятливі наслідки й збитки, безпосередньо заподіювані злочином.

До *непрямих збитків* відносять витрати на боротьбу зі злочинністю, утримання правоохоронних і пенітенціарних органів, а також вартісне вираження її негативних соціальних наслідків.

6. ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Опис предмета курсу

Курс	Рівень освіти, галузь знань, спеціальність, спеціалізація	Дидактична структура та кількість годин
<p>Кількість кредитів ЄКТС: 4,0</p> <p>Кількість модулів: 3</p> <p>Загальна кількість годин: 120</p> <p>Тижневих годин: 4</p>	<p>Рівень освіти – другий (магістерський)</p> <p>Галузь знань – 08 «Право»</p> <p>Спеціальність – 081 «Право»</p>	<p>Модуль 1 Лекції: 3 Практичні заняття: 3 Самостійна робота: 24</p> <p>Модуль 2 Лекції: 3 Практичні заняття: 3 Самостійна робота: 24</p> <p>Модуль 3 Лекції: 4 Практичні заняття: 4 Самостійна робота: 32</p> <p>Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (диференційований залік)</p>

Організація поточного контролю

Оцінювання знань студентів з кримінології здійснюється на основі результатів поточного контролю. Завдання ПК – перевірка розуміння та опанування навчального матеріалу змістового модуля, здатності осмислити зміст теми чи розділу, умінь застосовувати отримані кримінологічні знання при вирішенні професійних завдань. Загальним об'єктом оцінювання знань студентів є відповідна частина навчальної програми з навчальної дисципліни “Кримінологія”, засвоєння якої перевіряється під час поточного контролю. Об'єктами поточного контролю знань студентів з кримінології виступають їх успішність на практичних заняттях, виконання контрольних та індивідуальних завдань. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 3, 4, 5);

Обов'язковою формою самостійної роботи студентів є підготовка індивідуальної підсумкової письмової роботи. Максимальна кількість балів за результатами захисту індивідуальної підсумкової письмової роботи – 20 балів.

Оцінювання результатів ПК здійснюється викладачем наприкінці вивчення дисципліни. Критеріями оцінювання ПК є: систематичність, активність та успішність роботи студента на практичних заняттях, а також оцінка за контрольну роботу. Виконання контрольних завдань може проводитися у формі тестування. Підсумковий бал за результатами ПК оформляється під час останнього практичного заняття відповідного семестру.

Формою підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є диференційований залік. Мінімальна кількість балів для отримання диференційованого заліку – 60 балів.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами контрольних заходів:

Поточний контроль				Підсумкова оцінка знань (диференційований залік)
Модуль № 1	Модуль № 2	Модуль № 3	Самостійна робота студентів	
п/з	п/з	п/з		
max 24	max 24	max 32	max 20	max 100

Критерії оцінювання результатів навчання:

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті	Max 5	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	4	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки.
	3	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Колоквіум	Max 10	Результати опрацювання матеріалу високі, можлива незначна кількість несуттєвих помилок.
	5	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Індивідуальна підсумкова письмова робота	Max 20	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри. Робота не містить методологічних помилок, є посилання на джерела та власні висновки. При захисті продемонстровані глибокі знання теми, а також доведеність висновків, позицій, класифікацій тощо.

	15	<p>Робота оформлена відповідно до вимог кафедри.</p> <p>Робота містить незначні методологічні помилки, є посилання на джерела, є власні висновки.</p> <p>При захисті продемонстровані достатні знання теми, а також доведеність висновків, позицій, класифікацій тощо.</p>
	10	<p>Робота оформлена відповідно до вимог кафедри, але з незначними помилками.</p> <p>Робота містить методологічні та змістовні помилки, є посилання на джерела, є власні висновки.</p> <p>При захисті продемонстровані достатні знання теми, але виникли проблеми з аргументації окремих понять та суджень у роботі, доведеність висновків.</p>
	5	<p>Робота оформлена з помилками та порушеннями кафедральних вимог щодо форми роботи.</p> <p>Робота містить методологічні та змістовні помилки, використано недостатню кількість джерел для обґрунтування дослідження та висновків.</p> <p>При захисті виникли труднощі щодо розкриття змісту теми, наведення аргументів стосовно окремих положень роботи та обґрунтованості і доведеності висновків.</p>
	Min 0	<p>Робота оформлена неналежним чином, без посилання на джерела та містить методологічні помилки.</p> <p>При захисті автор роботи не може продемонструвати знання з обраної теми, навести аргументацію понять та здійснити аналіз інформації.</p> <p>Робота виконана з порушенням вимог академічної доброчесності.</p>
Диференційований залік	100	<p>1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах і</p>

зараховано		<p>концепціях навчальної дисципліни.</p> <p>2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою.</p> <p>3. Здатність до самостійного поповнення знань з навчальної дисципліни й використання отриманих знань у практичній роботі.</p>
	90	<p>1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни.</p> <p>2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою.</p> <p>3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.</p>
	85	<p>1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих помилок.</p> <p>2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою.</p> <p>3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.</p>
	75	<p>1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією.</p> <p>2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою.</p> <p>3. Помилки й суттєві неузгодженості у відповіді на запитання за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.</p>
	70	<p>1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією.</p> <p>2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою.</p>

		3. Помилки у відповіді на заліку за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.
	60	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на питання на заліку.
не зараховано	55	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

Шкала підсумкового педагогічного контролю

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою для заліку	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НІОУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	зараховано	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	не зараховано	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34

7. ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ

1. Поняття «кримінологія», її об'єкт, предмет, система.
2. Мета, задачі, функції кримінології.
3. Методологія кримінологічного пізнання.
4. Наукові школи кримінології.
5. Розвиток кримінології в Україні та в зарубіжних країнах.
6. Міжнародні кримінологічні організації.
7. Конгреси ООН із попередження злочинності та кримінального правосуддя.
8. Методика кримінологічних досліджень.
9. Методи і процедури кримінологічних досліджень.
10. Методи теоретичних кримінологічних досліджень.
11. Методи емпіричних кримінологічних досліджень.
12. Основи кримінального аналізу та організації інформаційно-аналітичної діяльності.
13. Статистичний облік кримінальних правопорушень та осіб, які їх вчинили.
14. Цифрові технології дослідження кримінологічно важливих явищ.
15. Поняття злочинності та наукові погляди щодо розуміння її змісту.
16. Системний підхід до пізнання та пояснення явища злочинності.
17. Кількісні, якісні та кількісно-якісні показники вимірювання злочинності.
18. Латентність злочинності та методи її оцінювання. Наслідки злочинності.
19. Регіональні особливості злочинності в Україні.
20. Сучасні тенденції поширення злочинності в Україні і світі.
21. Поняття «особа злочинця» і «особистість злочинця», їх співвідношення, наукове і практичне значення.
22. Структура особи злочинця.
23. Соціально-демографічні ознаки злочинця.

24. Морально-психологічні ознаки злочинця, кримінально-правові та інші кримінологічно значущі ознаки злочинця.

25. Співвідношення і взаємозв'язок соціального і біологічного в особі злочинця та їх роль у вчиненні кримінального правопорушення.

26. Формування криміногенної спрямованості особистості та мотивації кримінальної поведінки.

27. Типологія і класифікація злочинців, її наукове і практичне значення.

28. Зарубіжні теорії пояснення феномену особи злочинця.

29. Поняття кримінологічної детермінації та система детермінант злочинності.

30. Загальна характеристика детермінант злочинності в Україні.

31. Роль фонових явищ у детермінації злочинності.

32. Причини та умови кримінальних правопорушень, механізм індивідуальної кримінальної поведінки.

33. Причини вчинення кримінальних правопорушень.

34. Умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень.

35. Роль конкретної життєвої ситуації у вчиненні кримінального правопорушення.

36. Механізм індивідуальної кримінальної поведінки та його елементи.

37. Державна політика боротьби із злочинністю.

38. Теоретичні засади запобігання злочинності.

39. Об'єкти запобіжного впливу.

40. Суб'єкти боротьби із злочинністю та основні напрями їх діяльності. 40. Організація й управління системою запобігання злочинності.

41. Кримінологічне прогнозування розвитку злочинності.

42. Кримінологічне планування заходів запобігання злочинності.

43. Поняття «кримінальне правопорушення у сфері економіки», класифікація таких правопорушень.

44. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері економіки.
45. Причини та умови кримінальних правопорушень у сфері економіки.
46. Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки.
47. Поняття «організована злочинність» та її види.
48. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, вчинюваних учасниками організованих злочинних угруповань.
49. Причини та умови вчинення учасниками організованих злочинних угруповань кримінальних правопорушень.
50. Міжнародне і національне законодавство у сфері боротьби з організованою злочинністю.
51. Запобігання кримінальним правопорушенням, вчинюваним учасниками організованих злочинних угруповань.
52. Поняття «кіберзлочин», ознаки такого злочину. Види кіберзлочинів.
53. Кримінологічна характеристика кіберзлочинів.
54. Причини та умови кіберзлочинів.
55. Законодавство у сфері запобігання кіберзлочинності.
56. Запобігання кіберзлочинам.
57. Поняття «наркозлочинність», «наркобізнес» за міжнародним та національним законодавством.
58. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів.
59. Причини та умови кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів.
60. Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері обігу наркотичних засобів.

З М І С Т

Вступ.....	3
1. Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи.....	5
2. Програма навчальної дисципліни “Кримінологія”.....	6
3. Завдання для практичних занять та самостійної роботи.....	8
4. Самостійна робота студентів.....	53
5. Словник основних термінів кримінології.....	54
6. Поточний та підсумковий контроль знань студентів.....	63
7. Програмні питання	69

Навчальне видання

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КРИМІНОЛОГІЯ»**

**для студентів 1 курсу денної форми навчання
другого (магістерського) освітньо-кваліфікаційного рівня
галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»**

У к л а д а ч і: Головкін Богдан Миколайович
Новіков Олег Володимирович
Таволжанський Олексій Володимирович
Кулик Катерина Дмитрівна

Відповідальний за випуск *Б. М. Головкін*

Редактор *О. І. Борисенко*